

NÁTTÚRU SKÓLI

Grunnskóli Vestmannaeyja

UMHVERFI OG SAGA VESTMANNAEYJA

FUGL - FISKUR - PLANTA - FJALL -EYJA

Þessi verkefni sem á eftir koma eru afrakstur þróunarverkefna Grunnskóla Vestmannaeyja. Verkefnið Gönguleiðir um Heimaey var þróunarverkefni árið 2004. Árið 2013 var ákveðið að yfirfara gönguáætlunina, laga og bæta leiðarlýsingar. Þróunarverkefnið Náttúruskóli stóð yfir árin 2009-2012 en með því verkefni litu umhverfisstígarnir dagsins ljós ásamt verkefnum um fugl, fisk og plöntu hvers árgangs. Veturinn 2024-2025 var ákveðið að bæta við einu fjalli á Heimaey og einni úteyju ásamt því að fara yfir gönguleiðir og umhverfisstíga.

Með þessum verkefnum læra nemendur vel um náttúruna í sinni heimabyggð. Á 10 ára grunnskólagöngu sinni hafa þeir lært um 10 fugla, 10 plöntur, 10 fiska, 10 fjöll og eyjar ásamt mörgum af örnefnum Vestmannaeyja.

BEKKUR	FUGL	PLANTA	FISKUR	FJALL	EYJA
1. BEKKUR	Lóa	Krækilyng	Ýsa	Dalfjall	Smáeyjar
2. BEKKUR	Fýll	Hvítmári	Langa	Há	Elliðaey
3. BEKKUR	Rita	Gleym-mér-ei	Steinbítur	Stórhöfði	Suðurey
4. BEKKUR	Tjaldur	Sóley	Karfi	Eldfell	Brandur
5. BEKKUR	Skrofa	Njóli	Loðna	Klif	Álsey
6. BEKKUR	Súla	Fífill	Þorskur	Helgafell	Súlnasker
7. BEKKUR	Spói	Vallhumall	Koli	Sæfell	Hellisey
8. BEKKUR	Langvía	Blóðberg	Síld	Ystiklettur Miðklettur	Geldungur
9. BEKKUR	Hrafn	Hvönn	Ufsi	Heimaklettur	Bjarnarey
10. BEKKUR	Lundi	Lúpína	Marhnútur	Kervíkurfjall	Surtsey

UMHVERFIS OG GÖNGULEIÐIR GRV

ÚTIKENNSLA Í HEIMABYGGÐ

Nemendur læra um nærumhverfi sitt með útikennslu. Kennari og nemendur fara í ákveðnar göngur og umhverfisstíga með hverjum árgangi þannig að nemendur ættu að þekkja nærumhverfi sitt vel eftir 10 ára skólagöngu.

1. BEKKUR	2. BEKKUR	3. BEKKUR	4. BEKKUR	5. BEKKUR
<i>Umhverfisstígur</i>	<i>Umhverfisstígur</i>	<i>Umhverfisstígur</i>	<i>Umhverfisstígur</i>	<i>Umhverfisstígur</i>
Mormónapollur	Hásteinn/Hásteinsvöllur	Breiðabakki	Skansinn	Sprangan
Fíllinn	Sýslumannskór	Klauf	Landlyst	Skiphellar
Herjólfsdalur	Stakkagerðistún	Höfðavík	Stafkirkja	Eiðið
<i>Gönguleið</i>	<i>Gönguleið</i>	<i>Gönguleið</i>	<i>Gönguleið</i>	<i>Gönguleið</i>
Illugaskip,Illugahellir	Ofanleiti	Prestasteinn	Eldfell	Fiskhellar
Hvöld	Ofanleitishraun	Sængurkonusteinn	Nýja hraunið	Kaplagjóta
Rýnisklettar	Klettaborg	Bússa	Hraunskógur	Hundraðmannahellir
Olnbogi		Friður		Þórsvöllur/Týssvöllur

6. BEKKUR	7. BEKKUR	8. BEKKUR	9. BEKKUR	10. BEKKUR
<i>Umhverfisstígur</i>	<i>Umhverfisstígur</i>	<i>Umhverfisstígur</i>	<i>Umhverfisstígur</i>	<i>Umhverfisstígur</i>
Stremban	Helgafellsvöllur	Flakkarinn	Flatir	Brimurð
Strembuheiði	Hrafnaklettur	Skansfjara	Friðarhöfn	Ræningjatangi
Strembuhellir	Djúpidalur	Hringskersgarður	Langan	Litlihöfði
<i>Gönguleið</i>	<i>Gönguleið</i>	<i>Gönguleið</i>	<i>Gönguleið</i>	<i>Gönguleið</i>
Páskahellir	Bleikmýrardalur	Ofanleitishamar	Stafrsnes	Tyrkjaránsanga
Haugahellir	Ömpustekkir			
Haugasvæði	Lyngfellisdalur			

1.BEKKUR

1. bekkur vinnur verkefni um **lóu, ýsu, krækilyng, Dalfjall og Smáeyjar** auk þess að fara sinn umhverfisstíg og sína gönguleið.

Umhverfisstígur:

- Mormónapollur
- Fíllinn
- Herjólfsdalur

Gönguleið:

- Illugaskip
- Illugahellir
- Hvíld
- Rýnisklettur
- Olnbogi

Vettvangsferð um umhverfisstíg er skipulögð í samráði við nemendur, nemendahópurinn ákveður sjálfur hvað hann vill skoða og hvernig hann vill vinna með það en það á að auka virkni og þátttöku nemenda.

Herjólfsdalur er líklega þekktasti dalur Vestmannaeyja. Hann stendur norðvestarlega á Heimaey og er umlukinn fjöllum norðan- og austanmegin, Dalfjall og Há. Í dalnum eru mörg þekkt kennileiti svo sem Saltaberg, Fjósaklettur, Kaplagjóta, Fíllinn og Torfmýri. Á toppi Dalfjalls að vestanverðu stendur Blátindur, en Fiskhellanef stendur hæst á Há vestan megin, rétt ofan við Fiskhella. Í miðjum dalnum má finna Tjörnina, sem tengd er við vatnslind, nokkru austar.

Mormónapollur er lítið sjávarlón norðarlega í Ofanleitishamri, vestan við Torfmýri. Nafn þess er dregið af því að um nóttu þann 5. maí 1851 voru fyrstu Íslendingarnir sem tóku upp mormónatrú skírð í pollinum. Árið 2000 reistu afkomendur íslenskra vesturfara í Utah minnismarki til minningar um þá Íslendinga sem tóku mormónatrú og fluttu til Utah í Bandaríkjunum.

Sagan segir að í fyrndinni hafi maður nokkur, að nafni Herjólfur, búið í Herjólfsdal. Hann átti gott vatnsból nærri bæ sínum og komu því margir þangað til að beiðast vatns; en hann vildi engum unna þess, nema gegn verði. Sagt er að Herjólfur hafi átt dóttur eina, er Vilborg hét, og var hún að skapferli ólík föður sínum og þótti henni hann harðdrægur, er hann seldi nábúum sínum vatnið. Stalst hún því til þess oft á nóttum, þegar karl vissi ei af, að gefa mönnum vatn. Einhverju sinni bar svo við, að Vilborg sat úti nálægt bænum og var að gjöra sér skó. Kom þá hrafni til hennar og tók annan skóinn, og fór burtu með hann. Henni þótti fyrir að missa skó sinn, stóð upp og fór á eftir hrafninum. En er hún var komin spölkorn frá bænum, féll skriða undramikil niður úr fjallinu og yfir bæ Herjólfs, sem þá var í bænum og varð undir skriðunni. En Vilborg átti hrafninum líf sitt að þakka; en það sem bar til þess var það að hún margsinnis hafði vikið hrafninum góðu, og var hann því orðinn henni svo handgenginn.

1.BEKKUR

Í göngunni er upplagt að ræða um hvernig umhverfið hefur breyst með tíð og tíma, annars vegar af mannavöldum og hins vegar af völdum náttúruaflanna. Hvernig fjarlægðir hafa breyst með breyttri búsetu og aukinni tækni eins og bílum.

Illugaskip og **Illugahellir** eru tveir hraunhólar á horni Höfðavegar og Illugagötu. Illugaskip er stór klettur sem lítur út eins og skip á hvolfi og eru til ýmsar sögur um nafngiftina. Sagt er að landvættur að nafni Illugi hafi búið í hellinum og að Illugaskip hafi verið steinnökkvi Illuga. Önnur saga segir frá manninum Illuga sem á að hafa búið í Illugahelli og síðan flutt skip sitt þangað þar sem norðurhóllinn er. Einnig er sagt að Illugi sem var prestur að Ofanleiti hafi látið gera skútann sem síðar hlaut nafnið Illugahellir, líklega til að hafa afdrep í vondu veðri á leiðinni upp að „bæjum ofan byggða“.

Húsið við Höfðaveg 16 heitir **Hvöld**. Nafn hússins er dregið af vörðu sem stendur hinum megin götunnar og heitir Hvöld en þar var áningarstaður Ofanbyggjara á leið upp fyrir bæ.

Rýnsklettur eru klettur sem standa við Höfðaveg (einbýlishúsalóð númer 27). Nafnið er dregið af því að venja manna var að fara þangað og líta á sjólagið við Nafarinn en það er strýtumyndað sker sem sést á milli Hana og Hrauneyjar. Sagt var að fært væri í Sandinn, þ.e. Landeyjasand, ef alda braut ekki á skerinu; ef braut á skerinu þá braut líka við Sandinn og var þá ófært að lenda bát þar. Nafn klettanna er komið af því að „rýna“ eftir sjólagi við Nafarinn.

Olnbogi eru klettarnir efst á Höfðavegi, rétt fyrir ofan byggð. Við hann er kenndur draugur, Olnbogadraugurinn. Sagt er að vinnumaður prests á Ofanleiti hafi verið sendur niður í kirkju til að sækja messuvín. Vinnumaðurinn skilaði sér ekki heim og var það ekki fyrr en næsta morgun að hann fannst látinn og messuvínskúturinn tómur við hliðina á honum. Var hann dysjaður þar sem hann fannst.

Fugl, fiskur og planta 1. bekkjar

ÝSA

Ýsa er fiskur sem er útbreiddur í Norður-Atlantshafi. Ýsan er grunnsævis- og botnfiskur sem heldur sig mest á leir- og sandbotni á 10-200 m dýpi. Ýsan er straumlínulaga, blágrá að lit með dökka rák eftir bol aftur að sporði og stór svartur blettur er yfir eyruggum. Ýsan hefur skeggþráð á neðri góm. Ýsan getur orðið a.m.k. 15 ára gömul og er hámarksþyngd hennar talin vera um 14 kg.

Hér við land er ýsan mest veidd í botnvörpu en einnig á línu og í dragnót.

LÓA

Heiðlóa, sem jafnan er nefnd lóa, er einkennisfugl íslensks þurrlendis. Heiðlóan er farfugl og þekktustu hljóð lóunnar er söngurinn á varptímanum "dirrin-dí". Lengd lóunnar er 26-29 cm og þyngd hennar er um 200 g. Fullorðin lóa í sumarbúningi er svört að framan og neðan en gul- og dökkflikrótt að ofan. Á milli svarta og gulflikrótta litarins á bakinu er hvít rönd.

KRÆKILYNG

Krækilyng er ein af algengustu jurtum landsins og vex í lyngmóum og í grýttum melum. Það vex fremur í berangri en á skjólríkum stöðum. Krækilyng er sigrænn runni með uppsveigðum sprotum sem rísa oft um 5-12 sm frá jörðu.

Blómgast í apríl-maí.

Berir eru í fyrstu græn, verða síðan rauð og að lokum svört við þroskun. Þau eru 5-8 mm í þvermál. Áður fyrr voru krækiber notuð til litunar. Krækiber eru töluvert nýtt til manneldis, bæði fersk, í sultu, hlaup og safti.

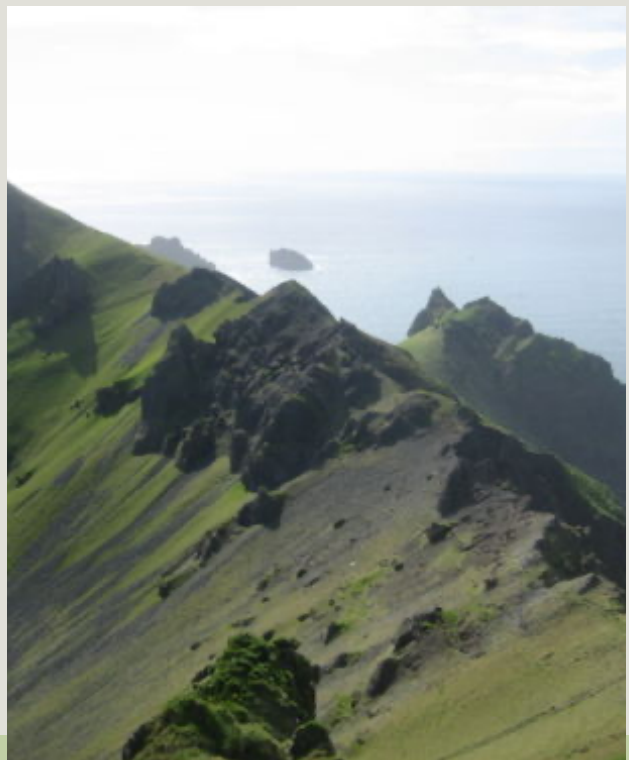
SMÁEYJAR

Smáeyjar eru fjórar litlar eyjar ásamt fjölda smáskerja. Eyjarnar liggja rétt vestur við Dal fjall. Hæna liggur syðst af þeim og er hún 57 m há. Norður af Hænu liggur Hani og er hún stærst. Næst í röðinni er Hrauney. Grasleysa liggur vestan Hrauneyjar, hún er álíka há og Hæna. Á eyjunni sést ekki stingandi strá eins og nafnið gefur til kynna.

Drangurinn syðst heitir Jötunn. Sjómannafélagið í Vestmannaeyjum dregur nafn sitt af þessum virðulega drangi.

DALFJALL

Dalfjall er um 150 metra hátt fjall sem stendur norður og vestur af Herjólfsdal og dregur fjallið nafn sitt af því. Það gengur frá austri til vesturs og myndar nokkurs konar skál um norðurhlið dalsins. Vestasti hluti fjallsins kemur saman í hnjúk að nafni Blátindur. Austast í fjallinu er lítið gil sem aðgreinir Dalfjall frá Há að sunnan. Efsti partur Dalfjalls að norðan kallast Eggjar en þar fyrir neðan er Saltaberg sunnan megin og Ufsaberg norðan megin.

2.BEKKUR

2. bekkur vinnur verkefni um **fýl, löngu, hvítmára, Há og Elliðaey** auk þess að fara sinn umhverfisstíg og sína gönguleið.

Umhverfisstígur:

- Hásteinn/Hásteinsvöllur
- Sýslumannskór
- Stakkagerðistún

Gönguleið:

- Ofanleiti
- Ofanleitishraun
- Klettaborg

Vettvangsferð um umhverfisstíg er skipulögð í samráði við nemendur, nemendahópurinn ákveður sjálfur hvað hann vill skoða og hvernig hann vill vinna með það en það á að auka virkni og þátttöku nemenda.

Hásteinn stendur neðan við Austur-Há. Gömul þjóðtrú sagði að gerðust þrír atburðir samtímis í Vestmannaeyjum, myndu Tyrkir ræna þar á ný. Þessir atburðir voru:

- 1) Að byggð færi vestur fyrir Hástein.
- 2) Að vatnsbólið í Vilpu legðist af.
- 3) Að biskupsson vígðist til prests í Vestmannaeyjum.

Árið 1973 hafði tvennt af þessu gerst, byggðin var komin vestur fyrir Hástein og fyllt hafði verið upp í Vilpu. Og stutt var í þriðja atburðinn, þar sem séra Karl Sigurbjörnsson, biskupsson, hafði sótt um prestsembætti í Eyjum. Í raun stenst það ekki þar sem séra Karl hafði ekki vígst hingað þegar gosið hófst.

Hásteinsvöllur er aðalknattspyrnuvöllur Eyjanna. Saga vallarins nær aftur til ársins 1912 þó að á þeim tíma hafi völlurinn ekki verið lítið annað en lítt ruddir móar. Árið 1960 var völlurinn sléttaður og stækkaður. Árið 2025 var síðan sett gervigras á völlinn.

Sýslumannskór er framan í Hánni neðst, norðan við Hástein. Hann er kenndur við Aagaard sýslumann.

Stakkagerðistún, eða Stakkó eins og það er kallað í daglegu máli, er stórt tún sem afmarkast í dag af götunum í kring en hefur þó líklega verið nokkuð stærra áður. Túnið er kennt við bæinn Stakkagerði sem stóð þar ofarlega, líklega á þeim stað þar sem Alþýðuhúsið er nú.

Stakkó er skilgreint sem útivistarsvæði. Þar eru nokkur listaverk, t.d.

Tröllkerlingin eftir Ásmund Sveinsson, abstrakt-höggmynd í minningu Guðríðar Símonardóttur, Tónninn, minnisvarði um Oddgeir Kristjánsson, þekktasta tónskáld Vestmannaeyja, og Samspil vatns og steins, verk eftir Pál Guðmundsson, unnið árið 1999.

2.BEKKUR

Í göngunni er upplagt að ræða um hvernig umhverfið hefur breyst með tíð og tíma, annars vegar af mannavöldum og hins vegar af völdum náttúruaflanna. Hvernig fjarlægðir hafa breyst með breyttri búsetu og aukinni tækni eins og bílum.

Ofanleitishraun er hraunið norður og vestur af Ofanleiti. Hraunið mun hafa runnið þarna fyrir allt að 10 þúsund árum síðan og er á köflum hrjóstrugt og úfið, þótt jarðvegsmyndun í aldir hafi jafnað við jörðu kletta og dranga. Víða voru gjótur og jafnvel hellar. Mannfólkið mun fljótt hafa tekið til við að móta hraunið og nýta það s.s. fyrir geymslustaði fyrir fisk. Fiskbyrgi hafa verið hlaðin í hraungjótum en seinna var farið að reita hraunið niður með hlöðnum veggjum úr hraungrýtinu á staðnum. Hefur grjótið verið rifið upp og notað í veggina, og landið sléttað, svo unnt væri að nýta það. Enn má sjá þessar veggjahleðslur, sem eru þó að mestu horfnar. Jarðræktin skóp einhver grasstrá fyrir búfénað, og um miðja 20. öldina var kartöflurækt almenn í hrauninu. Jafnhliða þeirri iðju íbúanna voru lagðir götuslóðar víða á milli hraunhóla.

Klettaborg er svæði í Ofanleitishrauni sem Grunnskóli Vestmannaeyja hefur tekið að sér. Skólinn sér um að tína rusl og halda svæðinu snyrtilegu. Á staðnum er eldstæði.

Ofanleiti stendur utan byggðar fyrir ofan hraun. Þar var fyrrum prestsbústaður Ofanleitissóknar. Hét það áður Kirkjubær fyrir ofan Leiti og stundum kallað á Bæ. Talsverður búskapur var stundaður að Ofanleiti enda jörðin ein hin stærsta í Eyjum, með mikil hlunnindi í fugli, eggjatöku og reka; og áður fyrr nokkrar hjáleigur er tilheyrðu henni: Gvendarhús, Brekkuhús, Svaðkot, Steinsstaðir og Draumbær.

Prestar Ofanleitissóknar sátu að Ofanleiti, allt fram til ársins 1962. Séra Þorsteinn Lúther Jónsson var síðasti presturinn sem þar sat en hann bjó þar ásamt fjölskyldu frá því í september 1961 fram á vor 1962. Eftir það var húsið leigt ýmsum, allt þar til það var rifið árið 1977 en það þótti standa of nærri flugbrautinni og var þar að auki illa farið.

Fugl, fiskur og planta 2. bekkjar

LANGA

Langa er af þorskaætt, eins og flestar aðrar tegundir af þorskaætt heldur langan sig við botninn og finnst á 40 til 1000 metra dýpi. Langan hefur löngum verið álitin einhvers konar millistig milli þorsks og áls enda líkist hún þorski um margt en hefur ílangt vaxtarlag líkt og áll og getur orðið rúmir tveir metrar á lengd. Langan er löng og mjóvaxin, sívöl og hauslöng. Kjafturinn er stór. Hún er undirmynnt með smáar tennur. Skeggþráður er á höku. Litur er grámórauður að ofan en ljós að neðan. Við Ísland veiðist langa einkum undan Suðaustur-, Suður- og Suðvesturlandi, en hún hefur fundist allt í kringum landið.

FÝLL

Fýll er stór gráleitur sjófugl sem minnir á máf. Hann er þéttvaxinn með digran háls og langa og mjóa vængi. Ungfuglinn er eins og fullorðinn og kynin eru eins. Fýllinn verpir í byggðum, klettum, syllum og björgum við sjó. Hreiðrin eru grunn dæld og fóðruð með litlum steinum eða þurrum gróðri. Fýllinn getur orðið 45-50 cm að lengd og 800 g að þyngd.

HVÍTSMÁRI

Hvítsmári er algengur um allt land. Hann vex í valllendi, móum og túnum. Þetta er lágvaxin jurt (10-15 sm) með þrífingruð blöð og hvíta, ilmsterka blómkolla. Hún blómgast í júní-júlí. Hvítsmárablöð voru notuð í te og það þótti gott gegn bólgu, brjóstveiki, gulu og ígerðum. Grauta af blöðum og blómum þótti gott að leggja við bólgu. Rót hvítsmára, söxuð og seydd í mjólk, þykir góður matur.

ELLIÐAEY

Elliðaey er þriðja stærsta eyja Vestmannaeyja og er 0,45 km² að flatarmáli. Elliðaey er mjög grösug. Gífurlega mikið varp er þar og fuglatekja. Eyjan er hæst að norðan, það er Hábarð (114 metrar yfir sjávarmáli). Á eyjunni eru tveir gjallgígar, Litli Bunki og Stóri Bunki. Talið er að eyjan hafi myndast í eldgosi sem hefur verið töluvert stærra en Surtseyjargosið, fyrir um 5-6 þúsund árum.

HÁ

Háin er fjallið sem stendur austan við Herjólfsdal. Há-há-Moldi er, eins og nafnið bendir til, hæsti hluti fjallsins, og stendur um 220 m yfir sjávarmáli.

Háin er þverhnipt að vestan, en uppgangur er auðveldur að austan. Á Hánni er, eins og allir Eyjakrakkar vita, heimili jólasveinanna, þaðan koma þeir til byggða á þrettándanum og kveðja jólin með öðrum Eyjamönnum, áður en þeir halda aftur heim, þar sem þeir dvelja svo fram að næstu jólum.

3.BEKKUR

3. bekkur vinnur verkefni um **ritu, steinbít, gleym-mér-ei, Stórhöfða og Suðurey** auk þess að fara sinn umhverfisstíg og sína gönguleið.

Umhverfisstígur:

- Breiðabakki
- Klauf
- Höfðavík

Gönguleið:

- Prestasteinninn
- Sængurkonusteinninn
- Bússa
- Friður

Vettvangsferð um umhverfisstíg er skipulögð í samráði við nemendur, nemendahópurinn ákveður sjálfur hvað hann vill skoða og hvernig hann vill vinna með það en það á að auka virkni og þátttöku nemenda.

Höfðavík, eða Víkin eins og hún er yfirleitt kölluð, er stór vík norðan við Stórhöfða. Norðan við Víkina er Klauf. Þann 3. mars 1946 strandaði togarinn Star of the East frá Aberdeen á blindskeri sem er í miðri Höfðavík. Prettán manna áhöfn var bjargað um borð í varðbátinn Óðin og þeir fluttir í land í Eyjum. Veður var vont og liðaðist skipið fljótlega í sundur þar sem það lá fyrir opnu hafi.

Um 1950 var ketillinn úr skipinu hirtur og spilið nokkrum árum síðar, en skipið komst aldrei lengra en upp í fjöruna, austan megin í Víkinni, þar sem það er enn í dag.

Klauf er stórgrýtt fjara neðan við Breiðabakka, norðan við Vík og Stórhöfða. Úr Klaufinni var áður fyrr útræði Ofanbyggjara og höfðu þeir skip sín þar. Sjósókn var, ásamt búskap, snar þáttur í lífi Ofanbyggjara á fyrri hluta 20. aldar en eftir miðja öldina lagðist þetta útræði alveg af.

Breiðabakki er suður á Heimaey. Syðst á Ofanleitishamrinum er Breiðabakki. Breiðabakki er syðsta hraunflæmið úr Helgafellsgosinu og stendur hann til útsuðurs í átt að Suðurey.

Þjóðhátíð Vestmannaeyja var haldin á Breiðabakka í nokkur ár eftir gos, eða þar til vikur hafði verið hreinsaður úr Herjólfsdal. Breiðabakki afmarkar nyrðri mörk Klaufar, sem er steinfjara. Bærinn Breiðabakki stóð utan byggðar, sunnarlega á Heimaey, rétt norðan við Klaufina. Stærð jarðarinnar var 7,18 hektarar. Búskapur var stundaður á Breiðabakka fram yfir 1960. Hin síðari ár hafa tómstundabændur haft aðstöðu á Breiðabakka með sauðfé og hesta.

3.BEKKUR

Í göngunni er upplagt að ræða um hvernig umhverfið hefur breyst með tíð og tíma, annars vegar af mannavöldum og hins vegar af völdum náttúruaflanna. Hvernig fjarlægðir hafa breyst með breyttri búsetu og aukinni tækni eins og bílum.

Prestasteinn er hraunhóll sem stendur við rætur Helgafells. Í Vestmannaeyjum voru tvær kirkjusóknir, Kirkjubæjarsókn og Ofanleitissókn. Nafnið á steininum er komið til af því að prestarnir voru vanir að ganga hvor með öðrum heim á leið eftir heimsóknir og drukku saman við Prestastein. Þarna skildu leiðir því þarna átti að sjást heim til beggja.

Á túninu uppi í Skeifu er steinn sem kallast **Sængurkonusteinn**. Mikil saga er á bak við Sængurkonustein og sjálfsagt að segja frá henni. Í Tyrkjaráninu er sagt að tveir ræningjar hafi fundið konu við steinninn sem hafði alið barn. Annar vildi drepa hana en hinn skar laf af skikkju sinni og gaf henni til að sveipa barnið í, bjargaði hann því bæði konunni og barninu.

Bússa og **Friður** eru svæði, álfahólar sem krakkar máttu ekki leika sér á.

Bússa er hóll bak við hús á Gerðisbraut. Sagt er að bóndinn á bænum hafi ætlað að slá hól þennan og rekið fleyg í hólinn en þá var komið hádegi og hafi hann farið inn og lagt sig. Dreymdi hann þá að huldukona komi til hans og biðji hann að slá ekki húsið sitt. Bóndinn hætti þá við og var fleygurinn lengi í hólnum eftir þetta.

Friður er grjóthóll (bak við Búastaðarbraut 10), að mestu grasi gróinn; talið er að í hólnum hafi búið huldufólk. Ábúendur á Nýjabæ (nú farinn undir hraun) létu aldrei slá hólinn, en hann stóð í túni þeirra. Sagan segir að börnum hafi verið bannað að leika sér nálægt þessum hólum, því ekki mátti raska húsfriði hjá huldufólkinu.

Fugl, fiskur og planta 3. bekkjar

STEINBÍTUR

Steinbíturinn er botnfiskur og kann best við sig á leir- og sandbotni. Hann lifir á 10-300 (500) m dýpi en er tíðastur á 40-180 m dýpi. Hann er oftast um 50-80 cm langur en getur orðið allt að 120 cm. Hann getur orðið yfir 20 ára, en vöxtur hans er frekar hægur. Hængar eru stærri en hrygnur. Stærsti steinbítur sem hefur verið mældur á Íslandi var 119 cm. Hann er blágrár, en stundum grænleitur, með dekkri þverrákum á hvorri hlið. Kviður er oft dálítið ljósari.

RITA

Ritan er einkennismáfur fuglabjarga og úthafsins. Hún er á stærð við stormmáf. Fullorðin rita er blágrá á baki og yfirvængjum, með alsvarta vængbrodda en að öðru leyti hvít á fiðri. Rita er ákaflega létt og lipur á flugi, hringsólar oft kringum fiskibáta og steypir sér eftir æti eins og kría. Hún er afar félagslynd. Hún verpir í sjávarhömrum, oft í stórum byggðum með öðrum sjófuglum, einnig í lágum klettaeyjum og skerjum. Ritan er 38-40 cm að lengd og 400 g að þyngd.

GLEYM-MÉR-EI

Gleym-mér-ei er algeng á láglendi en fer lítið upp til fjalla, aðeins á örfáum stöðum ofar en 500 m. Gleym-mér-ei hefur krókhár á bikarblöðunum og festist því auðveldlega við föt og eins ull á kindum og dreifist líklega nokkuð með þeim. Meðalhá planta (10-30 sm), hærð, með fagurblá blóm. Blómgast í júní-júlí.

SUÐUREY

Suðurey liggur um kílómetra suðvestur af Stórhöfða og er fjórða stærsta úteyjan, um 0,2 km². Eyjan er gyrt háum hömrum að suðurhliðinni undanskilinni, þar sem grasi vaxin brekka nær niður að sjó. Við brekkuna er eini möguleikinn á uppgöngu á eyjuna en vegna öldubrots úr suðri er hún stundum erfið. Um miðbik eyjarinnar liggur hryggur, um 161 m hár þar sem hann er hæstur. Mikið gróðurlendi þekur stóran hluta eyjunnar. Fé er haft á beit í Suðurey og úteyjamenn veiða þar lunda. Það er sagt bátfært í Suðurey þegar öldur brjóta ekki á sunnanverðri Hænu þar sem uppgangan er sunnan til á eyinni og sést því ekki frá Heimaey.

STÓRHÖFÐI

Stórhöfði er 122 metra hár og er syðsti hlutinn á Heimaey. Höfðinn myndaðist í gosi í sjó fyrir um 6 þúsund árum og er samtengdur Heimaey um mjóa flá sem heitir Aur, en hann gengur til norðurs frá Stórhöfða og myndar þar Brimurð að austan og Vík og Klauf að vestan. Viti var reistur í Stórhöfða árið 1906. Á Stórhöfða er sjálfvirk veðurstöð sem fræg er fyrir afleit veðurskilyrði, enda er stöðin sú vindasamasta á Íslandi og almennt talin ein sú vindasamasta í Evrópu. Veðurstöðin er í 120 m hæð yfir sjávarmáli og opin fyrir öllum vindáttum. Þar hefur vindur mælst allt að 67 metrar á sekúndu, og ölduhæð hefur mælst allt að 30 metrar.

4.BEKKUR

4. bekkur vinnur verkefni um **tjald, karfa, sóley, Eldfell og Brand** auk þess að fara sinn umhverfisstíg og sína gönguleið.

Umhverfisstígur:

- Skansinn
- Landlyst
- Stafkirkja

Gönguleið:

- Eldfell
- Eldfellshraun
- Hraunskógur

Vettvangsferð um umhverfisstíg er skipulögð í samráði við nemendur, nemendahópurinn ákveður sjálfur hvað hann vill skoða og hvernig hann vill vinna með það en það á að auka virkni og þátttöku nemenda.

Kornhólsskans eða **Skansinn** er það mannvirki í Vestmannaeyjum sem á sér einna lengsta sögu. Vísir að þessu merkilega varnavirki var upphaflega reistur árið 1586. Dönum þótti nauðsynlegt að verja konungsverslunina ágangi enskra útgerðar- og kaupmanna. Um aldamótin 1600 var hafist handa við að endurreisa virkið.

Framkvæmdirnar voru enn á frumstigi árið 1627 þegar Tyrkjaránið átti sér stað en þá kom í ljós að Vestmannaeyingar þurftu nauðsynlega á vörnum að halda.

Í síðari heimsstyrjöldinni var Skansinn bækistöð breska herliðsins í Eyjum. Orðið skans er komið úr dönsku og þýðir virki, en nafnið Kornhólsskans kemur til af því að hann stóð nálægt Kornhóli þar sem var mylla.

Landlyst er eitt af elstu húsum í Eyjum. Húsið stóð við Strandveg 43b fram til ársins 1992, er það var tekið niður og friðlýst. Árið 2000 var Landlyst endurbyggð og komið fyrir á Skansinum. Þar er nú heilbrigðisminjasafn. Landlyst var byggt árið 1848 af Matthíasi Markússyni snikkara og konu hans Sólveigu Pálsdóttur ljósmóður.

Stafkirkjan

Fyrsta kirkjan í Vestmannaeyjum var byggð rétt fyrir kristnitöku árið 1000 af sendimönnum Ólafs Tryggvasonar Noregskonungs, sem einnig höfðu það hlutverk að kristna Íslendinga. Kirkjan, sem kölluð var Klemensarkirkja, var byggð úr stafverki sem var algengt byggingarlag á miðöldum. Norðmenn gáfu Vestmannaeyingum eftirmynd stafkirkjunnar í tilefni 1000 ára kristnitökuafmælis Íslendinga og afhenti Noregskonungur hana við hátíðlega athöfn 30. júlí 2000.

4.BEKKUR

Í göngunni er upplagt að ræða um hvernig umhverfið hefur breyst með tíð og tíma, annars vegar af mannavöldum og hins vegar af völdum náttúruaflanna. Hvernig fjarlægðir hafa breyst með breyttri búsetu og aukinni tækni eins og bílum.

Eldfell er fjall/fell sem myndaðist í eldgosinu árið 1973. Eldfell er 131 m hátt og stendur austan við Helgafell. Eftir að sprungan myndaðist örlaganóttina, 23. janúar, gaus á mörgum stöðum í henni en fljótlega varð einn gígur ráðandi og fellið hlóðst upp í kringum hann á nokkrum mánuðum.

Gosið í Heimaey byrjaði 23. janúar 1973 og lauk 3. júlí sama ár. Þetta er fyrsta gos sem hefst við þéttbýli á Íslandi. Það var loftskýtamaðurinn Hjálmar Guðnason og vinur hans, Ólafur Granz, sem voru í sínum vanalega miðnæturgöngutúr sem urðu fyrstir varir við eldgosið. Strax var haft samband við lögreglu þar sem tilkynnt var að jarðeldur væri kominn upp austan við Kirkjubæ. Lögreglan tók upplýsingarnar ekki trúanlegar í fyrstu en fór strax að athuga hvað væri í gangi og þegar á staðinn var komið sáu þeir að gos var hafið á 1600 metra langri sprungu og magnaðist hratt á fyrstu mínútunum.

Eldfellshraun er um 2,5 ferkílómetrar og stækkaði Heimaey um 20%. Fyrir eldgosið í Heimaey var eyjan um 11,2 km². Strax eftir gos mældist eyjan um 13,44 km², en hefur minnkað eitthvað vegna rofs.

Hraunskógur. Til móts við Skansinn er dalur sem kallast Hraunskógur. Í daglegu tali er hann oft nefndur Dauðadalur því þar safnaðist eittrað gas í Heimaeyjagösinu sem banvænt var að anda að sér. Skógræktarfélag Vestmannaeyja hefur séð um að gróðursetja tré í Hraunskógi.

Gott er að ganga upp á öxl Eldfells til að fá gott útsýni yfir byggðina. Síðan er farið norður að vatnsdælunni, þaðan út af veginum til vesturs og stígarnir meðfram hraunkantinum gengnir, götumerkingar skoðaðar og umræður um eldgosið alla gönguna, endað í Hraunskógi. Þar er gaman að stoppa og borða nesti.

Fugl, fiskur og planta 4. bekkjar

KARFI

Við Ísland eru taldir fjórir karfastofnar: Litli karfi, gullkarfi, djúpkarfi og úthafskarfi. Karfinn er rauður til appelsínugulur á lit á baki og hliðum en nærri hvítur á kviði. Hver karfastofn hefur sín einkenni: djúpkarfi er til að mynda með stór augu meðan litli karfi er með svartan blett á tálknloki. Karfar eru með þeim fáu beinfiskum í sjó sem fæða lifandi afkvæmi en verpa ekki hrognum. Egginn klekkjast út inni í hrygnunni.

TJALDUR

Tjaldur er í hópi stærstu vaðfugla sem verpa á Íslandi. Hann er svartur um bak, höfuð og háls niður á bringu en hvítur að neðan. Á svörtum vængjunum eru hvít belti mjög áberandi. Tjaldur er hávaðasamur og félagslyndur fugl. Hann er kröftugur flugfugl en vængjatökin eru ekki djúp. Hann flýgur venjulega fremur lágt. Hann er einn fátta vaðfugla sem matar unga sína. Hann er 40-45 cm að lengd og 600 g að þyngd.

SÓLEY

Hún er mjög algeng um allt land, bæði á láglendi og allhátt til fjalla. Í fjalllendi finnst hún oft upp í 900 m hæð. Brennisóley hefur einnig verið nefnd túnsóley enda mjög algeng í túnum. Þetta er meðalhá planta (15-40 sm) með handskiptum blöðum og gulum, fimmdeildum blómum. Hún blómgast í maí-júní. Brennisóley hefur verið notuð í bakstra til að leggja við gigt, verki í baki, liðum og höfði.

BRANDUR

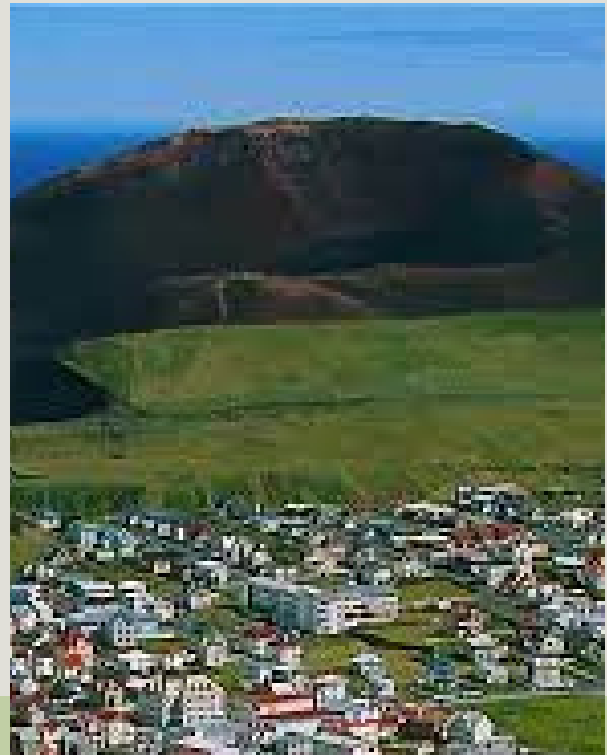
Brandur er lítil eyja (0,1 km²) sem liggur rétt sunnan við Álsey. Hún er gíglaga nema suðurhlið gígsins sem hefur orðið sterkri suðuröldunni að bráð og rofnað burt. Ytri hluti gígsins norðan og austan megin er gyrtur hömrum á meðan innri hliðin sunnan megin er meira aflíðandi.

Fyrir sunnan Brandinn að vestan er allhár drangur, Háidrangur eða Mávadrangur að nafni. Milli Háadrangs og Brandsins að sunnan er mjótt sund, sem róa má inn að uppgöngunni, nefnt Vestursund. Annar drangur, lágur en landfastur, er einnig sunnan megin, en gegnt Háadrangi; er hann nefndur Gyrðisdrangur en einnig er hægt að róa milli hans og Háadrangs og er þar nefnt Austursund.

ELDFELL

Eldfell er eldfjall sem myndaðist í Heimaeyjargosinu árið 1973 og er með yngstu fjöllum Íslands. Það er um 131 metra hátt og stendur austan við Helgafell. Fljótlega var farið að tala um nafn á nýja fellið og sýndist sitt hverjum. Lýst var eftir nafni í stuttri grein í Morgunblaðinu og tillögum rigndi inn. Margir vildu nefna það Kirkjufell vegna Kirkjubæjanna, aðrir voru mun frumlegri og vildu nefna fellið Þrym, Gribbu, Bessa, Hroll, Spáfell eða Bæjarfell. Alls bárust á þriðja tug nafna.

Niðurstaða Örnefnanefndar var tilkynnt 24. apríl 1973. Hið nýja eldfjall skyldi heita Eldfell.

5.BEKKUR

5. bekkur vinnur verkefni um **skrofu, loðnu, njóla, Klif og Álsey** auk þess að fara sinn umhverfisstíg og sína gönguleið.

Umhverfisstígur:

- Sprangan
- Skipahellar
- Eiðið

Gönguleið:

- Fiskhellar
- Kaplagjóta
- Hundraðmannahellir
- Þórsvöllur/Týssvöllur

Vettvangsferð um umhverfisstíg er skipulögð í samráði við nemendur, nemendahópurinn ákveður sjálfur hvað hann vill skoða og hvernig hann vill vinna með það en það á að auka virkni og þátttöku nemenda.

Sprangan. Hér áður fyrr fóru menn ekki óþjálfaðir til eggjatínslu. Á Heimaey fundu menn viðeigandi staði til þess að þjálfa kaðlasveifluna sem notuð er við eggjatínslu. Undir Skiphellum er hin landsfræga Spranga þar sem ungt fólk hefur um áraraðir lært að klifra í klettum og sveifla sér í kaðli. Ungu fólkið sveiflar sér og snýr þegar það flýgur frá annarri hlið bjargsins yfir á hina og ýtir sér af stað með fótunum þegar þeir nálgast klettinn. Eftir því sem færnin verður meiri því hærra er farið. Syllurnar þar sem byrjað er bera hver sitt nafn: Barnasteinn, Almennungur, Stígvél, Gras og Efsta tó. Fara þarf varlega við þessa iðju og ekki er mælt með því að sveifla sér nema með vönu fólki.

Skipahellar voru, eins og nafnið gefur til kynna, hellar fyrir skip, þar sem bátar Eyjamanna voru geymdir og lagfærðir a.m.k. á 19. öld og fram á þá 20. Undir Skiphellum voru þessir skútar kallaðir, en hátt berg slútir þar inn undir sig og myndar skjól fyrir regni og vindum. Minni bátar voru einkum færðir undir Skiphella, þar sem hægt var að dytta að þeim og gera þá klára fyrir næsta úthald. Sumir enduðu reyndar ævi sína þarna. Fram að aldamótunum 1900 voru bátar tjargaðir og síðar málaðir. Eftir aldamótin voru vélbátar smíðaðir þarna, en slík smíði færðist svo niður í fjöru. Engin merki eru í dag um þessa athafnasemi fyrri kynslóða.

Þrælaeiði eða Eiðið er sandflá sem liggur á milli Heimakletts og Stóra-Klifs. Eiðið dregur nafn sitt af því að á landnámsöld er sagt að þrælar Hjörleifs hafi komið þar að landi, og einhverjir þeirra líklega drepnir þar af Ingólfi Arnarsyni og hans mönnum.

5.BEKKUR

Í göngunni er upplagt að ræða um hvernig umhverfið hefur breyst með tíð og tíma, annars vegar af mannavöldum og hins vegar af völdum náttúruaflanna. Hvernig fjarlægðir hafa breyst með breyttri búsetu og aukinni tækni eins og bílum.

Kaplagjóta er löng gjóta sunnan við Dalfjall sem gengur til austurs, samhliða Herjólfsdal. Gjótan dregur nafn sitt af því að hestum var varpað þar niður til þess að farga þeim, þar sem ekki mátti éta hrossakjöt lengi vel á Íslandi.

Tíkartóadragurinn: Ofan við Kaplagjótu eru grösugar hillur sem nefndar hafa verið Tíkartær. Um langt skeið hafðist þar við afturganga sem menn urðu oft varir við. Sagan segir að einhverju sinni hafi piltur verið sendur út á Fjall til lundaveiða. Fór hann nauðugur í þessa ferð en hart hafði verið að honum gengið. Hrapaði hann í Tíkartónum og gekk síðan aftur. Sást hann oft vera að steypa sér kollhnís fram af Tíkartónum ofan í Kaplagjótu en aldrei gerði hann neinum manni mein, að því er kunnugt sé.

Hundraðmannahellir er hellir í Torfmýri, syðst í Herjólfsdal, stutt norður af Hamarsvegi.

Hellirinn er nokkuð langur og fremur lágur til lofts. Ekki er hægt að ganga inn í hann heldur þarf að skriða nokkurn spöl til að komast inn í aðalhvelfinguna innst í hellinum. Sagt er að í Tyrkjaráninu hafi um hundrað manns falið sig í hellinum, en hópurinn fannst þó vegna þess að hundur var að snuðra fyrir utan.

Fiskhellar eru hellar sem eru sunnan og vestan megin í Hánni, þar sem hún er þverhnípt.

Fyrir á öldum var venja að flytja fisk að berginu og draga hann upp í fiskbyrgin sem byggð höfðu verið á syllum. Var það gert til þess að þurrka fiskinn. Með þessu fyrirkomulagi lék alltaf vindur um fiskinn og lítil hætta var á að fiskurinn blotnaði. Auk þess losnuðu menn nær algerlega við flugu eftir að komið var u.þ.b. 10 m upp í berg.

Í Tyrkjaráninu 1627 leitaði fólk skjóls fyrir ræningjunum í hellum og skútum í Fiskhellum. Fóru menn með konur sínar og börn þangað upp. Er það til í munnmælum að pils sumra kvennanna á hillunni hafi lafað fram af og hafi 18 kúlnagöt verið á pils einnar konunnar en hana hafi ekki sakað.

Týssvöllur var æfingasvæði Knattspyrnufélagsins Týss.

Þórsvöllur var æfingasvæði Íþróttafélagsins Þórs.

Þann 6. maí 1945 var ákveðið að öll félög úr Vestmannaeyjum myndu keppa undir merkjum ÍBV utan héraðs. Frá og með 1996 voru félögin Þór og Týr sameinuð undir merkjum ÍBV.

Fugl, fiskur og planta 5. bekkjar

LOÐNA

Loðnan er uppsjávarfiskur. Það sem einkennir margar tegundir uppsjávarfiska er að þær ganga að landinu í torfum, vaða í yfirborðinu og eru veiddar í meira magni en aðrar tegundir.

Loðna er smár og langvaxinn fiskur, frekar þunnvaxinn, með meðalstóran og frammjóan haus. Litur loðnunnar er margbreytilegur, oft grænleitur að ofan og ljós á hliðum og að neðan. Við Ísland finnst loðna allt í kringum landið. Að lokinni hrygningu er loðnan útkeyrð og illa farin líkamlega og er talið að hún hrygni aðeins einu sinni og drepist síðan.

SKROFA

Skrofa er meðalstór, rennilegur og grannvaxinn sjófugl af ættbálki pípunasa. Skrofa er svört að ofan og hvít að neðan með langa og mjóa vængi. Ungfugl er eins og fullorðinn og kynin eins. Skrofan getur verið 30-38 cm að lengd og 450 g að þyngd. Skrofan er úthafsflugl, sem kemur ekki á land nema til að verpa. Hún er farflugl.

NJÓLI

Njóli flutti snemma inn í landið af mannavöldum og vex enn í dag, einkum í kaптúnum og á sveitabæjum. Hann hefur sums staðar breiðst nokkuð út í óræktað land. Hann er áburðarfrekur og hleypur oft ofvöxtur í hann þar sem áburðarríkt ræktarland er yfirgefið. Hann finnst yfirleitt ekki til fjalla né langt frá byggð. Njóli er stórvaxin jurt (50-130 sm) með stór, löng blöð og langar, grænar blómskipanir. Blómgast í júní-júlí.

fiskibokin.is

fuglavefur.is

Náttúrufræðistofnun Íslands

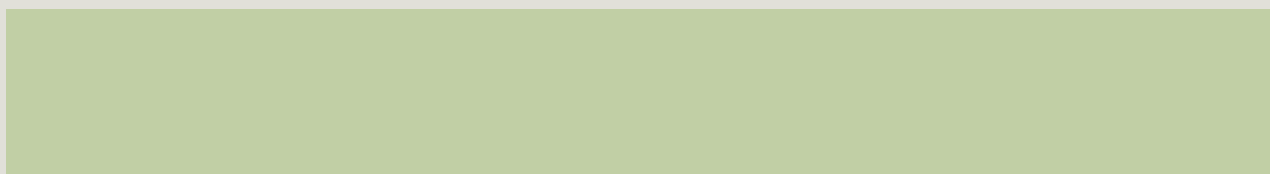
ÁLSEY

Álsey liggur um 3,5 km vestur af Stórhöfða og er þriðja stærsta úteyjan, um 0,25 km². Eyjan er gyrt háum hömrum, að norðurhliðinni undanskilinni, og eru þeir næstum eggsléttir austan og sunnan til. Eyjan er hálend og er 137 m hár grasi þakinn hryggur á miðri eyju og er hallinn mikill niður á brúnirnar.

KLIF

Klif er samheiti yfir tvö fjöll sem standa í norðurklettum Heimaeyjar, Stóra-Klif og Litla-Klif.

Stóra-Klif er norðar og austar en Litla-Klif. Það er líka hærra og þverara, eins og nafnið gefur til kynna. Bæði fjöllin eru móbergsstapar, en töluvert lausari í sér en t.d. Heimaklettur. Klifin eru bæði með flatan topp. Á Stóra-Klifinu eru nánast öll helstu fjarskiptamöstur Vestmannaeyja.

6.BEKKUR

6. bekkur vinnur verkefni um **súlu, þorsk, fífil, Helgafell og Súlnasker** auk þess að fara sinn umhverfisstíg og sína gönguleið.

Umhverfisstígur:

- Strembuhellir
- Stemban
- Strembuheiði

Gönguleið:

- Páskahellir
- Haugahellir
- Haugasvæðið

Vettvangsferð um umhverfisstíg er skipulögð í samráði við nemendur, nemendahópurinn ákveður sjálfur hvað hann vill skoða og hvernig hann vill vinna með það en það á að auka virkni og þátttöku nemenda.

Stemban kallaðist spottinn upp með kirkjugarðinum, þar sem mestur er brattinn. Samkvæmt þessu er Strembugata því á röngum stað.

Strembuheiðin nær í boga allt norður fyrir Framhaldsskólann og austur fyrir Fjólugötu.

Strembuhellir er hellir sem er efst á Illugagötunni. Sagt er að fjárleitarmenn hafi fundið hann þegar þeir voru að leita fjár.

6.BEKKUR

Í göngunni er upplagt að ræða um hvernig umhverfið hefur breyst með tíð og tíma, annars vegar af mannavöldum og hins vegar af völdum náttúruaflanna. Hvernig fjarlægðir hafa breyst með breyttri búsetu og aukinni tækni eins og bílum.

Páskahellir myndaðist í eldgosinu á Heimaey árið 1973. Hann er að finna fyrir neðan hliðina í austanverðu Eldfelli, nokkurn veginn þar sem strandlengja Heimaeyjar var fyrir gos. Hann er kallaður Páskahellir því hraunið þar byrjaði að renna á páskadag. Talsvert hefur hrunið úr honum síðan að hann fannst fyrst. Hann tók til að mynda miklum breytingum í Suðurlandsskjálftunum árið 2000.

Haugasvæðið er „allstórt svæði, grasi vaxið, með hólum og dældum.“ Það liggur „ofan við Flug, upp undir Helgafell.“ Þar eru nú syðri mörk Eldhraunsins.

Haugahellir er framan við Flugnabrúnina, á miðjum vegi á milli Lambaskora og Flugnatanga. Inngangurinn er frekar þröngur en um miðjan helli kemur stórt og mikið ker sem frá botni þess og upp í loft í hellinum eru margir metrar. Afhellar liggja sinn í hvora áttina úr kerinu. Frekar langur afhellir er til hægri áður en farið er í kerinu. Aðeins skal farið í Haugahelli með vönum leiðsögumanni.

Fugl, fiskur og planta 6. bekkjar

PORSKUR

Porskurinn er botnfiskur sem lifir á ýmsu dýpi, allt frá nokkrum metrum og niður á 600 m eða dýpra. Porskurinn getur náð 30 ára aldri og orðið allt að 50 kg að þyngd. Porskur er straumlínulaga fiskur, kjaftstór og með skeggþráð á höku. Fiskurinn notar skeggþráðinn til að leita að fæðu á sjávarbotni. Litur er breytilegur eftir aldri og umhverfi en oftast eru þorskar gulgráir á baki og hliðum með dökkum deplum. Ungir þorskar eru rauðleitir eða brúnir.

SÚLA

Súlan er stór, ljós og rennilegur sjófugl. Fullorðin súla er nær alhvít, með gulleitan haus og svarta vængenda. Vængir eru langir, oddmjóir og stélið fleyglaga. Súlan er oft nefnd drottning Atlantshafsins vegna þess hve tíguleg hún er. Súlukast er það kallað þegar súlan stingur sér eftir æti með aðfelldum vængjum, lóðrétt úr allt að 40 m hæð. Súlan getur orðið 87-100 cm löng og 3000 g.

FÍFILL

Túnfífill er af körfublómaætt og er algeng jurt á Íslandi og getur vaxið upp í 1000 m hæð yfir sjávarmáli. Eftir blómgun lokar fífillinn blómakörfunni um hríð, en opnar hana svo aftur þegar fræin eru fullþroskuð, og heitir þá biðukolla. Áður fyrr voru fíflablaðaseyði notuð til andlitsþvotta í fegrunarskyni og ristun rótin var að auki notuð í kaffibæti. Túnfífill hefur löngum verið notaður í lækningaskyni. Blöðin eru mikið notuð við bjúg og rötin notuð við öllum lifrar- og gallblöðrusjúkdómum en einnig við svefnleysi. Fíflamjólkina má nota gegn vörtum og líkþorum. Blöðin eru auk þessa góð í hrásalat og úr blómunum má búa til fíflavín.

fiskibokin.is

fuglavefur.is

[Natturufraedistofnun Islands](http://Natturufraedistofnun.Islands)

SÚLNASKER

Súlmasker liggur um 8 km suðvestur af Heimaey. Hún er umgyrt 60 m þverhníptum kletthömrum og er 0,03 km² að flatarmáli. Hella ganga inn undir eyrna vestan og sunnan megin og þegar sjórinn er kyrr má róa inn í og í gegnum þá. Ofan á skerinu liggur hryggur í vestur-austurstefnu og hallar grasbrekkum dálítið út frá honum. Súlmasker er á náttúruminjaskrá því þar er mikið af bjargfugli. Skerið er með stærstu varpstöðum súlunnar á Íslandi.

HELGAPELL

Helgafell er 226 metra hátt eldfjall suðaustan á Heimaey. Helgafell gaus síðast fyrir um fimm þúsund árum, fullvíst er talið að gos úr fellinu hafi tengt saman Norðurklettana, Dalfjall og Stórhöfða og myndað Heimaey eins og við þekkjum hana í dag. Bærinn stendur allur á Helgafellshrauni.

Nafngift Helgafells er sögð vera sú að írskur þræll að nafni Helgi, sem hafði flúið eftir vígið á Hjörleifi, hafi verið drepinn þar af Ingólfi Arnarsyni og hans mönnum. Það er algengur misskilningur að eitthvað sé heilagt við Helgafell. Vörðurnar á brún fellsins eru leifar frá vaktstöðu heimamanna eftir Tyrkjaránið 1627.

7.BEKKUR

7. bekkur vinnur verkefni um **spóa, kola, vallhumal, Sæfell og Hellisey** auk þess að fara sinn umhverfisstíg og sína gönguleið.

Umhverfisstígur:

- Helgafellsvöllur
- Hrafnaklettur
- Djúpidalur

Gönguleið:

- Bleikmýrardalur
- Ömpustekkir
- Lyngfellisdalur

Vettvangsferð um umhverfisstíg er skipulögð í samráði við nemendur, nemendahópurinn ákveður sjálfur hvað hann vill skoða og hvernig hann vill vinna með það en það á að auka virkni og þátttöku nemenda.

Helgafellsvöllur er knattspyrnuvöllur við rætur Helgafells í Helgafellsdal. Árið 1973 var ákveðið að hlífa Hásteinsvellinum vegna vikurs í grassverðinum og var þá brugðið á það ráð að ryðja niður vikri úr vesturhlíðum Helgafells og búa til knattspyrnuvöllinn. Vikrinum var rutt niður til vesturs, jafnað úr honum og þannig myndaðist hið ágætasta vallarstæði. Mold var síðan sett ofan á vikurinn og grasfræi sáð. Grasvöllurinn var formlega tekinn í notkun árið 1978 og hefur aðallega verið notaður sem æfingavöllur.

Hrafnaklettur í Helgafellshlíðinni eru Hrafnaklettur en norðan þeirra er Helgafellisdalur.

Í **Djúpadal** er Vestmannaeyjaflugvöllur, en dalurinn er ef til vill betur þekktur fyrir Dalabú og Dallas. Nyrst í Djúpadal er Helgafell en syðst er Sæfjall. Flugvöllurinn er með stærri mannvirkjum í Vestmannaeyjum, með tvær flugbrautir sem mynda kross, samtals 42 hektarar.

7.BEKKUR

Gönguleið:

Bleikmýrardalur, Ömpustekkir,
Lyngfellisdalur

Í göngunni er upplagt að ræða um hvernig umhverfið hefur breyst með tíð og tíma, annars vegar af mannavöldum og hins vegar af völdum náttúruaflanna. Hvernig fjarlægðir hafa breyst með breyttri búsetu og aukinni tækni eins og bílum.

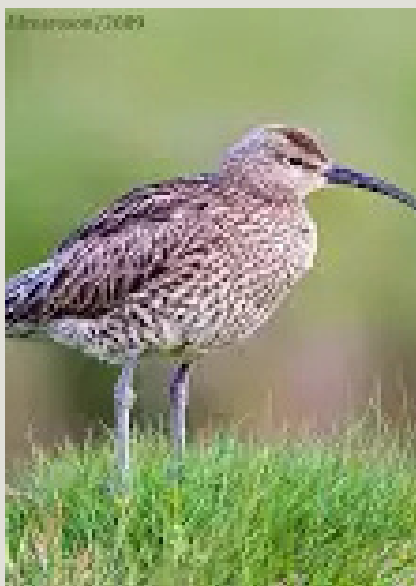
Bleikmýrardalur (Skátastykkið)

Árið 1998 byggði Skátafélagið Faxi skála við suðvesturhorn flugvallarins. Húsið er byggt í stíl við gamla íslenska burstabæi, með þremur burstum og torfpaki. Burstabærinn ber heitið Hraunprýði eftir fyrri skála félagsins sem var í gamla hrauninu.

Ömpustekkir eru hraunhólar í norðaustur frá Lyngfelli, sunnan við flugbrautina. Ekki vita menn lengur hvaðan nafnið kemur, en sagt er að Vilborgarstaðarbændur hafi haft þar stekki. Á árum áður var sagt að reimt hafi verið sunnan við Ömpustekki, en þegar komið var norður fyrir þá hætti allur reimleiki.

Lyngfellisdalur er dalur í sunnanverðu

Sæfjalli, rétt norður af Kervíkurfjalli. Þegar komið er þangað sést Ræningjaföt, sléttlendi í botni dalsins. Þar er sagt að ræningjarnir í Tyrkjaráninu árið 1627 hafi þurrkað púðrið sitt og skipulagt aðförina að Eyjamönnum. Þegar gengið er yfir Lyngfellisdal og upp á Kervíkurfjall blasir við Bótin, oftast kölluð Stakkabót; þar eru Stakkarnir þrír, Stóri Stakkur og Litli Stakkur, eru í miðjum hringnum sem fjöllin mynda en svo er Landstakkur sem er við norðausturhorn Litlahöfða. Úr dalnum má sjá Litlahöfða, Kervíkurfjall, Lambaskorur og Skarfatanga.

Fugl, fiskur og planta 7. bekkjar

KOLI

Við Ísland eru fimm kolategundir, misverðmætar. Þær eru skarkoli, þykkvalúra, langlúra, sandkoli og flundra. Kolar eru af ættbálki flatfiska. Á Íslandsmiðum hafa fundist 13 tegundir flatfiska. Náskyldar kolanum eru lúða, grálúða og skrápflúra.

Skarkolinn er einnig kallaður rauðsprettu, vegna rauðra (eða svartra) bletta á bakinu. Hann var lengi vel okkar mikilvægasta flatfisktegund, en nú hefur grálúðan leyst hann af hólmi. Skarkoli er flatfiskur sem liggur á vinstri hliðinni og hefur bæði augun á hægri hliðinni sem snýr upp. Hann er oftast 30 til 50 cm langur og 300 til 1300 g að þyngd en getur þó orðið talsvert stærri.

SPÓI

Spói er stór vaðfugl, háfættur og rennilegur. Hann er grábrúnn með ljósum fjaðrajöðrum að ofan. Á flugi þekkjast spóar á hröðum vængjatökum. Þeir fljúga oft um í hópum síðla sumars, áður en þeir yfirgefa landið. Spóinn er um 40-42 cm að lengd og um 500 g að þyngd.

VALLHUMALL

Blóm vallhumals standa nokkur saman í örsmáum (4-5 mm) körfum, sem í fljótu bragði líta út sem einstök blóm. Körfurnar eru venjulega hvítar körfur en oft eru þær nokkuð bleiklitar. Algengur við byggð ból í kringum allt landið. Finnst við þurrar brekkur og valllendi, oft í sendnum jarðvegi.

Áður var talið að andlitsþvottur með vallhumalsseiði eyddi hrukkum og duft úr rót jurtarinnar var stundum sett í holur í tönnum.

HELLISEY

Hellisey liggur 3 km sunnan við Brand og eru eyjarnar tvær líkar að lögun og stærð. Eyjan snýr þverhníptum hömrum sínum í vestur, norður og austur og er mesta hæð um 105 metrar. Hellisey er á lista yfir svæði á náttúruverndaráætlun. Súluveiði, lundaveiði og eggjataka er stunduð í Hellisey og sauðfé haft á beit. Mikil súlnabreiða sem heitir Flagtir er norðvestan í eyjunni. Austan í Hellisey eru Stórhellar og þar var ein mesta súlubyggð í bergi í Vestmannaeyjum. Austan í eyjunni niður af Hánefi er Sámur sem er mikið og skemmtilegt fýlapláss. Þar eru 400 - 600 fýlar.

SÆFELL

Sæfjall er nyrsta fjallið í Suðurklettum. Það stendur suður af Helgafelli og norður af Kervíkurfjalli og myndar ásamt því vesturbrún Stakkabótar. Efst á Sæfjalli, í 179 metra hæð, eru tvær móbergsbríkur eða grettistösk sem sjást langt að. Bríkurnar heita Háubúr og eru þær talsvert notaðar til miða. Norðan við Sæfjall stendur Flugvöllurinn. Vegna lagningar flugbrautar á sínum tíma hefur verið sneytt af austuröxl Sæfjalls sem heitir Sæfjallsás og endar flugbrautin þar í hengiflugi. Sunnan við Sæfjall er Kervíkurfjall.

8.BEKKUR

8. bekkur vinnur verkefni um **langvíu, síld, blóðberg, Miðklett, Ystaklett og Geldung** auk þess að fara sinn umhverfisstíg og sína gönguleið.

Umhverfisstígur:

- Flakkarinn
- Skansfjara
- Hringskersgarður

Gönguleið:

- Ofanleitishamar

Vettvangsferð um umhverfisstíg er skipulögð í samráði við nemendur, nemendahópurinn ákveður sjálfur hvað hann vill skoða og hvernig hann vill vinna með það en það á að auka virkni og þátttöku nemenda.

Flakkarinn er stór hraunhóll sem myndaðist í Heimaeyjargosinu árið 1973. Stór sprenging varð í aðalgígnum í upphafi marsmánaðar, sem varð til þess að stórt bjarg brotnaði úr norðurhlið eldkeilunnar sem hafði myndast. Þessi risavaxni hraunklettur flaut ofan á hrauninu til norðurs, og hlaut hann nafnið Flakkarinn. Hann ferðaðist um 200 metra á dag og var mikill ótti um að hann flyti út í höfn og lokaði höfninni þannig. Hann stoppaði rétt austan við Kornhól fyrir tilstilli hraunkælingarinnar, eftir að hafa brotnað í tvo parta þar fyrir sunnan. Hann stendur enn þar í dag og er útsýnispallur þar hjá.

Skansfjara er vestan við Vestmannaeyjahöfn, gegnt Klettsvík.

Hringskersgarður. Syðri og eystri hafnargarðurinn á Heimaey var byggður við Hringsker og er kenndur við það, en hann er gegnt Hörgaeyrargarðinum. Höfnin á Heimaey var í árhundruð opin fyrir öldum Atlantshafsins, sem áttu greiðan aðgang inn í hana. Því var ráðist í að byggja skjólgarð árið 1914 við Hringsker beint norður af Skansinum og annan á móti að norðan 1915. Gerð Hringskersgarðsins og garðanna beggja var mikið þrekvirki, en beljandi Atlantshafið olli miklum tjónum á garðinum til margra ára. Um 1930 tókst loks að klára hafnargarðinn, og er hann fyrsta mannvirki sinnar tegundar á Íslandi sem vörn gegn úthafsöldunni. Í Heimaeyjargosinu 1973 rann nýtt hraun austan við garðinn og gerði garðinn þar með nánast óþarfan. Viti hefur staðið á garðinum frá því um 1920.

8.BEKKUR

Í göngunni er upplagt að ræða um hvernig umhverfið hefur breyst með tíð og tíma, annars vegar af mannavöldum og hins vegar af völdum náttúruaflanna. Hvernig fjarlægðir hafa breyst með breyttri búsetu og aukinni tækni eins og bílum.

Ofanleitishamar liggur meðfram vesturströnd Heimaeyjar, frá Kaplagjótu í norðri niður að Klauf í suðri, meðfram Torfmýri, Ofanleiti og Breiðabakka. Hamarinn er um 60 metra hár og þverhníptur. Hann er afar stórgrýttur sem víða er ókleifur og ekki á færi nema fjallfimra manna að leggja við hann atlögu. Hamrabrúnin er víða mjög skorin og varasöm fótgangandi.

Raunar var hamarinn klifinn þann 11. febrúar árið 1928 af Jóni Vigfússyni, en þá fórst m/b Sigríður, sem hann var vélstjóri á, við hamarinn. Jón kleif hamarinn við illar aðstæður, frost og byl, náði til bæja og greindi frá slysinu sem varð til þess að öllum skipverjum var bjargað. Mikið var fjallað um þetta sjóslys og var Jón sæmdur heiðursmerki Carnegie-orðunnar fyrir afrek sitt. Fyrir nokkrum árum var reistur minnisvarði á hamrinum um þetta einstæða afrek hans.

Talið er að u.þ.b. 200 manns hafi komist undan í Tyrkjarárinu og falið sig víða á Heimaey. Í Reisubók séra Ólafs Egilssonar, prests að Ofanleiti, segir að einhleypir menn hafi fyrstir komist undan ræningjunum, þar á meðal 4 eða 5 sem hafi komist undan í fylgsni í Ofanleitishamri. Þeir hafi verið handteknir og fjötraðir á meðan ribbaldarnir eltust við 2 stúlkur. Annarri hafi tekist að leysa einn mannanna, sem leyst hafi hina og þeim síðan tekist að klífa niður í snarbratta hamrana, þar sem héldu til og komust undan. Tvær konur hafi einnig falið sig í skúta eða afhelli af hellismunna í hamrinum.

Fugl, fiskur og planta 8. bekkjar

SÍLD

Síld hefur verið kölluð silfur hafsins vegna þeirra verðmæta sem hún skapaði íslensku þjóðinni á síðustu öld. Fullvaxin síld er um 30 cm að lengd en getur orðið allt að 50 cm og 500 gr að þyngd. Síldin er blágræn á baki með purpurarauðri og fjólublárrí slíkju. Á hliðum og kviði er hún silfurgljáandi með fjólublárrí slíkju. Trýnið er dökkblátt og uggar gráleitir. Síldin er fyrst og fremst uppsjávar- og miðsævisfiskur enda þótt hún hrygni við botn. Hún lifir á yfirborði og niður á 200-250 m dýpi.

LANGVÍA

Langvía er algengur og fremur stór svartfugl sem líkist mjög stuttnefju. Á sumrin er langvían brúnsvört að ofan en hvít að neðan. Á veturna teygist hvítur litur bringunnar upp eftir kverk, hálshliðum og vöngum. Kynin eru eins. Langvían verpir í stórum byggðum í fuglabjörgum eða ofan á stöpum og klettaeyjum. Hún er annars á sjó, bæði á grunn- og djúpsævi. Langvía er 38-41 cm að lengd og um 1000 g að þyngd.

BLÓÐBERG

Blóðberg er jarðlæg planta með mörgum bleikum blómum. Öll plantan hefur sterka angan. Blómgast í júní-júlí. Algengt um allt land frá láglendi upp í 900 m hæð. Blóðberg er notað í blóðbergste og er ágætis kryddjurt, enda náskyld erlendri kryddjurt sem gengur undir nafninu Thymian.

GELDUNGUR

Geldungur er lítil eyja sunnan við Heimaey, hún er um 200 m norður af Súlnaskeri. Hún er svipuð á hæð og Súlnasker en mun minni. Þetta var áður ein eyja og gat í gegnum hana með steinboga yfir en hann hrundi í jarðskjálfta 1896 og urðu eyjarnar þá tvær, Stóri Geldungur og Litli Geldungur.

Graslendi á eyjunni fór illa í Surtseyjargosinu en hefur náð að jafna sig þó svo að tegundafjöldi sé ekki mikill. Súla verpir í Geldungi ásamt fjölda annarra sjófugla. Nokkur sker eru við Geldung og má þar nefna Hundasker, Þúfusker og Bládrang, en hann hrundi í brimi um 1907 og eru aðeins leifar hans eftir.

MIÐKLETTUR YSTIKLETTUR

Miðklettur er fjallið milli Heimakletts og Ystakletts í Norðurklettunum. Í Miðkletti að norðanverðu er Selhellir, en sunnan í fjallinu er lítil fjara. Hæsti tindur Miðkletts heitir Háhaus en það er einnig hæsti tindur Ystakletts kallaður.

Ystiklettur er austasti klettur norðurklettanna, en hann stendur norður af Víkini þar sem innsiglingin er. Hann er áfastur Miðkletti að norðvestan, og Faxasker stendur norðaustan við hann. Klettshellir er í Ystakletti og þykir hann afar fallegur sjávarhellir. Ystiklettur var í fornu tali kallaður Kletturinn eða Klettur.

9.BEKKUR

9. bekkur vinnur verkefni um **hrafn, ufsa, hvönn, Heimaklett og Bjarnarey** auk þess að fara sinn umhverfisstíg og sína gönguleið.

Umhverfisstígur:

- Flatir
- Friðarhöfn
- Langan

Gönguleið:

- Stafnsnes

Vettvangsferð um umhverfisstíg er skipulögð í samráði við nemendur, nemendahópurinn ákveður sjálfur hvað hann vill skoða og hvernig hann vill vinna með það en það á að auka virkni og þátttöku nemenda.

Flatirnar voru svæði undir Stóra Klifi, sem teygði sig til suðurs og austurs, væntanlega svo langt austur þar sem nokkur íbúðarhús voru reist á fyrri hluta seinustu aldar nokkru fjarri annarri íbúabyggð. Húsin standa við götu sem ber einmitt nafnið Flatir. Svo sem nafnið ber með sér voru Flatirnar flatlendi, þar sem mjúkur sjávarsandurinn skar sig úr frá hrjóstugu hrauninu, sem setti stóran svip á undirlendi Heimaeyjar. Flatirnar þóttu hentugar til mannfagnaðar, en þar voru haldnar til að mynda álfabrennur með blysför og bændaglímur.

Langa er undir Heimakletti, ofan við nyrðri hafnargarðinn, stundum nefnd Stóra-Langa til aðgreiningar frá Litlu-Löngu, sem liggur vestan við Kleifnaberg. Áður fyrr var þurrt land undir berginu allt fram að Klemenseyri, og sandbrekkur þær, sem nú kallast Stóra- og Litla-Langa, hafa náð saman undir Kleifnabergi.

Friðarhöfn er vestasti hluti hafnarinnar. Framkvæmdir hófust árið 1943 þegar þurfti að dýpka höfnina í Botni en eiginlegar framkvæmdir hófust ekki fyrr en í lok árs 1954. Þá voru austur- og suðurkantar bryggjunnar settir niður. Nokkurt hlé varð síðan á framkvæmdum í Friðarhöfn og voru norður- og vesturkantar settir niður árið 1960. Bryggjan var síðan endurbyggð árin 1965 og 1966 og hefur nokkrum sinnum síðar verið unnið að endurbótum á henni. Heitið Friðarhöfn er fengið af því hversu kyrrt er þarna innst í höfninni. Einnig töluðu sjómenn á stríðsárunum um að þeir væru komnir í friðarhöfn, þegar þeir lögðu skipum sínum við bryggju í Vestmannaeyjahöfn. Árið 1935 var gerður fótboltavöllur í Botni Friðarhafnar. Þar var mjög slétt flöt og ákjósanleg aðstaða en völlurinn var einungis notaður í 7 eða 8 ár.

9.BEKKUR

Í göngunni er upplagt að ræða um hvernig umhverfið hefur breyst með tíð og tíma, annars vegar af mannavöldum og hins vegar af völdum náttúruaflanna. Hvernig fjarlægðir hafa breyst með breyttri búsetu og aukinni tækni eins og bílum.

Stafnsnes er langt og mjótt nes sem gengur út frá Dalfjalli við Ufsaberg. Það myndar lítinn fjörð með Dalfjalli, og í botni þess er Stafnsnesfjara. Stafnsnes er einn fegursti staðurinn á Heimaey og er útsýni þaðan til úteyjanna í suðri stórfenglegt. Á nesinu sjálfu er stysta vegalengd milli Heimaeyjar og Smáeyja, rétt um 700 m í Hrauney. Þrátt fyrir stutta vegalengd er ekki hægt að synda út í eyna sökum mikilla og harðra strauma við Hrauney. Í Stafnsnesfjöru er útsýnið fagurt til úteyjanna og má sjá Álsey, Brand, Hellisey, Geldung og Súlnasker. Fegurðin er mikil í þessu umhverfi og þá sérstaklega síðsumars þegar kvölda tekur.

Stafnsnes er ekki greiðfærasti staðurinn á Heimaey, en sérstaða Stafnsness er fyrirhafnarinnar virði. Það þarf að ganga úr Herjólfssdal upp á Dalfjall og þá tekur við brött ganga niður í Stafnsnes. Þeim mun erfiðari er gangan upp, því hlíðarnar eru nærri lóðréttar á tíðum. Ef hópurinn treystir sér ekki alla leið ætti ganga upp Dalfjallið að vera nóg. Af dýralífi í Stafnsnesi er helst að nefna æðarfuglinn. Æðarfuglinn verpir upp við klettaveggina í grýttri fjörunni og einnig á Stafnsnesi. Staðurinn hentar vel fyrir fuglinn þar sem veður er almennt hagstætt og vindur hægur. Rannsóknarmenn hafa bent á að ef hefja skyldi dúntekju á Heimaey þá væri Stafnsnes ákjósanlegasti staðurinn.

Fugl, fiskur og planta 9. bekkjar

UFSI

Ufsi er af þorskaætt og heimkynni hans eru í N-Atlantshafi. Hér við land er ufsi allt í kringum landið en algengastur er hann í hlýja sjónum sunnan- og suðvestanlands. Hann er rennilegur fiskur og straumlínulaga, þ.e. hæstur um miðjuna og fer mjókkandi til beggja enda. Þetta er miðlungs fiskur á stærð. Hann er 70-110 cm langur og 4-10 kg, verður mest 125 cm og 15 kg. Ungfiskurinn er um 40-50 cm að lengd.

HRAFN

Hrafninn er stærstur allra spörfugla og eini innlendi fulltrúi ættar sinnar á Íslandi. Hann er sterklega byggður, með fremur langa og breiða fingraða vængi og fleyglaga stél. Hann er alsvartur. Ungfugl er móskulegur og án gljáa. Krummi er alæta, etur hræ, úrgang, egg og unga, skordýr og ber. Hrafninn verpur í klettum, giljum og hraunum á láglandi en er sjaldgæfur ofan 400 m hæðarlínu.

Lengd hrafnsins er um 64 cm og þyngd um 1200 g.

HVÖNN

Ætihvönn finnst víða um land en vantar víða þar sem mikil beit er. Hún er mjög þurftarmikil og sækir í áburðarrikt land. Hún finnst víða um land þar sem vatn er nægilegt. Vex gjarna við læki og lindir, í gróðurmiklum gilhvömmum og lautum, vatnsbökkum, hólum, í sjávarhömrum og víðar í klettum, einkum varplöndum. Er mjög stórvaxin planta (50-180 sm) með stóra, hvíta, samsetta blómsveipi og stór margsamsett blöð. Blómgast í júlí-ágúst. Ætihvönnin er gömul lækningajurt sem menn héldu gjarnan í rækt heima við bæi.

BJARNAREY

Bjarnarey liggur skammt suður af Elliðaey og er næst henni í stærð, 0,32 km². Eyjan er mjög hálend og þverhniptir klettahamrar umlykja eyjuna alla nema á litlu svæði norðaustan megin. Þar er uppgangur á eyjuna. Annar uppgangur er norðvestan á eyinni, á Hvannhillu, og þykir mun erfiðari. Á miðri eyjunni er afar hár, grasi vaxinn fjallhnúkur og í miðjum hnúknum er dæld. Fjallhnúkurinn nefnist Bunki og er gjallgígur líkt og í Elliðaey; hæsti punktur þar er 161 m yfir sjávarmáli. Bjarnarey myndaðist í eldgosi um svipað leyti og Elliðaey eða fyrir 5-6 þúsund árum. Graslendi þekur alla eyjuna og mikill og fjölbreyttur gróður er í eyjunni.

HEIMAKLETTUR

Heimaklettur sem er á Heimaey er hæsta fjall Vestmannaeyja. Hann er 273 m á hæð yfir sjávarmáli. Kletturinn er móbergsstapi sem varð til við gos undir jökli seint á síðustu ísöld. Hann stendur sæbrattur upp úr sjónum, en efst eru grasi vaxnar brekkur á bólstrabergstoppi þar sem fé er haft á beit. Systraklettar Heimakletts heita Miðklettur og Ystiklettur. Ekki er fólki ráðlegt að fara úr Heimakletti út í næstu kletta en það er þó hægt fyrir heimavana menn. Miðklettur og Ystiklettur eru heldur minni en Heimaklettur en saman mynda þeir órjúfanlega mynd sem hefur fest sig í hugum margra Eyjamanna og utanaðkomandi fólks.

10.BEKKUR

10. bekkur vinnur verkefni um **lunda, marhnút, lúpínu, Kervíkurfjall og Surtsey** auk þess að fara sinn umhverfisstíg og sína gönguleið.

Umhverfisstígur:

- Brimurð
- Ræningjatangi
- Litlihöfði

Gönguleið:

- Tyrkjaránsanga

Vettvangsferð um umhverfisstíg er skipulögð í samráði við nemendur, nemendahópurinn ákveður sjálfur hvað hann vill skoða og hvernig hann vill vinna með það en það á að auka virkni og þátttöku nemenda.

Brimurð er fjara sunnan við Ræningjatanga, innan við Stórhöfða að austan. Hún afmarkast til vesturs af Aur og til norðurs af Litlahöfða. Brimurð er þekkt fyrir mikinn öldugang, eins og nafnið gefur til kynna, og geta öldur náð allt að tíu metra hæð þar. Þetta hefur gert norðurfjöru Brimurðar mjög brimsorfna. Ofarlega í Brimurð má finna mikið af steinum með holufyllingar. Brimurðaralda er hæð ofan við Brimurð, milli hennar og Höfðavíkurinnar.

Litlihöfði, stundum ritað Litlhöfði, er suður af Kervíkurfjalli. Hann myndaðist fyrir rúmum 5000 árum þegar gos var í Stakkabótargíg. Stakkabót er vík sem liggur á milli Flúðatanga og Litlahöfða. Nafnið er dregið af tveimur dröngum, Litla-Stakk og Stóra-Stakk, sem standa innarlega í víkinni.

Ræningjatangi er tangi sem stendur í suðurátt austan við Brimurð á Heimaey. Tanginn dregur nafn sitt af sjóræningjunum sem komu til Vestmannaeyja í Tyrkjaránninu árið 1627, en þar er sagt að sjóræningjarnir hafi komið á land. Ekki þótti þeim ráðlegt að sigla inn í höfnina þar sem viðbúnaður var á Skansinum og mannaðar fallbyssur.

10.BEKKUR

Í göngunni er upplagt að ræða um hvernig umhverfið hefur breyst með tíð og tíma, annars vegar af mannavöldum og hins vegar af völdum náttúruaflanna. Hvernig fjarlægðir hafa breyst með breyttri búsetu og aukinni tækni eins og bílum.

Tyrkjaránsanga. Gangan hefst á Ræningjatanga en þaðan liggur leiðin á helstu staðina þar sem sögufrægir atburðir áttu sér stað í Tyrkjaráninu árið 1627. Í fyrri göngum hafa nemendur komið við á flestum þessum stöðum. Gangan tekur um 3-4 klukkustundir ef farið er á alla staðina. Hópurinn getur valið á hvað marga staði er farið á.

Ræningjatangi er tangi sem stendur austan við Brimurð. Sagan segir að þar hafi ræningjarnir komið á land en ekki þótti þeim ráðlegt að sigla inn höfnina þar sem viðbúnaður var á Skansinum.

Litlhöfði er suður af Kervíkurfjalli og myndaðist í gosi fyrir rúmum 5000 árum við gos í Stakkabótargíg.

Lyngfellisdalur. Þar eru ræningjarnir sagðir hafa sett upp búðir og þurrkað vopn sín og klæði áður en þeir héldu til byggða.

Ofanleiti var prestbústaður og hefur verið með fyrstu viðkomustöðum ræningjanna.

Hundraðmannahellir. Í honum er talið að hundrað manns hafi falið sig. Hópurinn fannst þó þar sem hundur var að snuðra fyrir utan.

Fiskhellar. Þar leitaði fólk skjóls fyrir ræningjunum í hellum og skútum. Fóru menn með konur sínar og börn þangað og sagan segir að pils sumra kvennanna hafi hangið fram af berginu og í þeim hafi verið kúlnagöt eftir byssur ræningjanna.

Sængurkonusteinn. Sagt er að tveir ræningjar hafi fundið konu við steininn sem hafði alið barn. Annar vildi drepa hana en hinn skar laf af skikkju sinni og gaf henni til að sveipa barnið í. Með því bjargaði hann því bæði konunni og barninu.

Minnismerki Jóns Þorssteinssonar. Hann var prestur á Kirkjubæjum og var hálshöggvinn af ræningjunum.

Stakkagerðistún. Þar er höggmynd sem var gerð í minningu Guðríðar Símonardóttur frá Stakkagerði en henni var rænt í Tyrkjaráninu og seld í ánauð í Alsír. Hún var ein fárra sem keypt var laus af Danakonungi árið 1636.

Skansinn. Eftir Tyrkjaránið óttuðust Eyjamenn aðra innrás og því var danskur herþjálfari fenginn til að hafa umsjón með landvörnum á Skansinum, einnig skipulagði hann eftirlit frá Helgafelli til að fylgjast með ferðum skipa.

Fugl, fiskur og planta 10. bekkjar

MARHNÚTUR

Marhnúturinn er einn af þekktari fiskum Íslands og finnst um allt land. Hann er alsettur göddum og getur stungið. Þetta er auðvitað hans aðferð til að segja „látið mig vera“. Marhnútar geta náð allt að 40 cm lengd hér við land en á kaldari hafsvæðum geta þeir orðið allt að helmingi stærri. Hann er grunnsævisfiskur eins og bryggjudorgarar vita og finnst ekki oft neðan 25 m dýpis. Engar nytjar eru af honum en hann er samt alveg ætur og ágætur á bragðið.

LUNDI

Lundi er einn af minni svartfuglunum og jafnframt sá algengasti. Hann er fremur höfuðstór og kubbslegur. Hann kafar eftir æti og syndir kafsund með vængjunum. Hann getur kafað niður á 60 m dýpi og verið í 1,5 mín. í kafi. Raðar fiskunum í gogginn, ber oftast 6–20 fiska í ferð. Aðalfæðan er síli. Lundinn er farfugl. Lundastofninn er stór og eru stærstu byggðirnar í Vestmannaeyjum og Breiðafjarðareyjum. Honum fer þó fækkandi eins og öðrum sjófuglum. Lundin verður 25–29 cm að lengd og 500 g að þyngd.

LÚPÍNA

Lúpina er stórvaxin og ná stönglar sums staðar ríflega 1,2 m hæð. Fræframleiðsla er mikil og geta fræ lifað í jarðvegi í nokkur ár en einnig eru dæmi um að alaskalúpina fjölgi sér með rótarskotum. Talið er að æviskeið plantna geti verið allt að 30 ár. Hún er er talin hafa verið flutt hingað til lands árið 1895 sem garðaplanta. Um miðja síðustu öld var farið að nota hana til uppgræðslu. Þar sem alaskalúpínan nær sér á strik og myndar þéttar breiður breytir hún eiginleikum jarðvegs og gjörbreytir gróðurfari. Tegundin verður ríkjandi og tegundir sem fyrir voru hörfa flestar og þekja þeirra minnkar mikið. Þar sem alaskalúpínu er sáð eða nemur land á mjög gróðursnauðum og rýrum svæðum, eykst frjósemi jarðvegs og tegundum getur fjölgað. Hægt er að stemma stigu við útbreiðslu alaskalúpínu með nokkrum leiðum.

SURTSEY

Surtsey myndaðist í eldgosi sem fyrst varð vart á yfirborði sjávar 14. nóvember 1963. Eldgosið hefur þó að öllum líkindum hafist nokkrum dögum áður sem neðansjávargos.

Í eldsumbrotunum mynduðust auk Surtseyjar eldfjallaeyjarnar Surtla, Syrtlingur og Jólnir, en eldvirkni í þeim stóð stutt og þegar henni lauk átti sjórinn auðvelt með að brjóta þær niður.

Eldvirkni í Surtsey stóð hins vegar yfir í tæp fjögur ár með nokkrum goshléum.

Surtseyjareldar er lengsta og best þekkta eldgos í sögu Íslandsbyggðar, þar sem fylgst var náið með gangi eldgossins frá upphafi.

Surtseyjargosinu lauk 5. júní 1967. Eyjan var friðlýst strax árið 1965 og var sett á heimsminjaskrá árið 2008.

KERVÍKURFJALL

Kervíkurfjall stendur suður af Sæfjalli. Í fallegu veðri er útsýni af Kervíkurfjalli sérlega tignarlegt. Úti á Stakkabót liggja Litli Stakkur og Stóri Stakkur. Jarðfræðingar telja „Bótina“ vera risastóran eldgíg, þar sem „Stakkarnir“ eru væntanlega gígtappinn. Í norðri eru Sæfjall og Lambaskorur. Milli Kervíkurfjalls og Litlahöfða er Kópavík, út af víkinni kúrir Landstakkur.

